

Ideologi og elite: De ideologiske aspekter i demokrati/elite og i magtelite/pluralisme-diskussionen

Erik Christensen

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/po/po_0005-PDF/po_0005_92849.pdf

pdf genereret den : 24-1-2006

Erik Christensen
Stud.scient.pol.

Ideologi og elite: De ideologiske aspekter i demokrati/e-
lite og i magtelite/pluralisme-diskussionen

1. Indledning

I 60'erne begyndte der en debat blandt amerikanske og engelske politologer om forholdet mellem demokrati og elite og elitestudiernes ideologiske elementer og implikationer.

I hvilken grad er politiske eliter forenelige med demokratiet? ¹⁾ To demokratiopfattelser stod her over for hinanden, en klassisk, som var skeptisk over for eksistensen af eliter i et demokrati, og en moderne, som forsonede demokrati- og elitebegrebet.

I et større perspektiv kan debatten ses som en moderne manifestation af meget gamle konflikter eller skillelinier i europæisk politisk tænkning. ²⁾ En gruppe forskere med rødder i Marx og Rousseau ville fastholde det radikale eller klassiske demokratibegreb og hævdede demokratiets uforenelighed med eksistensen af permanente politiske eliter, samtidig med at de beskyldte betydelige politiske teoretikere i nutiden med rødder i den liberale politiske filosofi for at have forsonet demokratibegrebet med eksistensen af eliter, hvorved de var blevet apologeter for bestående politiske systemer i vesten. Bag diskussionen om demokrati og elite lå et mere fundamentalt problem i den politiske filosofi, nemlig spørgsmålet om, i hvilket omfang mennesket er et politisk væsen, selvom det sjældent blev formuleret eksplicit og systematisk som i den ældre politi-

1) Se f.eks. T.B. Bottomore: Elite og samfund. Nyt Nordisk forlag, Arnold Busch, København 1967, ss. 98-110. Geraint Parry: Political Elites, Allen and Unwin Ltd. London 1969, ss. 141-58, Peter Bachrach: The theory of democratic elitism. A Critique, Little, Brown and Company, Boston, 1967.

2) Parry, ss. 156-57.

Erik Christensen
Stud.scient.pol.

Ideologi og elite: De ideologiske aspekter i demokrati/e-
lite og i magtelite/pluralisme-diskussionen

1. Indledning

I 60'erne begyndte der en debat blandt amerikanske og engelske politologer om forholdet mellem demokrati og elite og elitestudiernes ideologiske elementer og implikationer.

I hvilken grad er politiske eliter forenelige med demokratiet? ¹⁾ To demokratiopfattelser stod her over for hinanden, en klassisk, som var skeptisk over for eksistensen af eliter i et demokrati, og en moderne, som forsonede demokrati- og elitebegrebet.

I et større perspektiv kan debatten ses som en moderne manifestation af meget gamle konflikter eller skillelinier i europæisk politisk tænkning. ²⁾ En gruppe forskere med rødder i Marx og Rousseau ville fastholde det radikale eller klassiske demokratibegreb og hævdede demokratiets uforenelighed med eksistensen af permanente politiske eliter, samtidig med at de beskyldte betydelige politiske teoretikere i nutiden med rødder i den liberale politiske filosofi for at have forsonet demokratibegrebet med eksistensen af eliter, hvorved de var blevet apologeter for bestående politiske systemer i vesten. Bag diskussionen om demokrati og elite lå et mere fundamentalt problem i den politiske filosofi, nemlig spørgsmålet om, i hvilket omfang mennesket er et politisk væsen, selvom det sjældent blev formuleret eksplicit og systematisk som i den ældre politi-

1) Se f.eks. T.B. Bottomore: Elite og samfund. Nyt Nordisk forlag, Arnold Busch, København 1967, ss. 98-110. Geraint Parry: Political Elites, Allen and Unwin Ltd. London 1969, ss. 141-58, Peter Bachrach: The theory of democratic elitism. A Critique, Little, Brown and Company, Boston, 1967.

2) Parry, ss. 156-57.

ske teori. Det fremgik dog tydeligt, at man her stod over for en ideologisk diskussion, hvor to normative teorier for demokrati blev konfronteret.

Parallelt med debatten om forholdet mellem demokrati og elite blev det fra anden side fremført, at den tilsyneladende empiriske videnskabelige diskussion, der begyndte i 50'erne vedrørende magtstrukturens beskaffenhed i USA (magtelite eller pluralisme) også havde en ideologisk dimension, der hidtil var blevet overset, men som er central for forståelsen af uenigheden.³⁾

2. Problemformulering og disposition

Artiklen behandler to hovedproblemer. Det første er forholdet mellem elite- og demokratibegrebet, og det andet er det ideologiske aspekt af magtelite-pluralisme diskussionen.

Problemet om elitors forenlighed med demokratiet rejser både et empirisk og et normativt spørgsmål. Findes der rent faktisk en elite-masse struktur i de lande, der normalt betegnes som demokratier? og hvilken rolle eller betydning bør eliter have i lande, der vil kalde sig demokratiske? Begge aspekter blev inddraget i debatten, hvorfor det også er forenklet som ovenfor at kalde det en konfrontation af to normative teorier for demokratiet. Det måske mest interessante var, at en række nyere empiriske undersøgelser (især vælgeradfærdsundersøgelser) blev beskyldt for at implicere en normativ teori for demokratiet, som forsonede elitebegrebet med demokratiet. Man forsøgte at foretage en ideologikritik eller ideologiafskløring af empiriske og forklarende teorier samtidig med, at man gjorde op med de eksplicit formulerede normative teorier for demokratiet, der samlet blev kaldt teorien om den demokratiske elitisme. På dette punkt kan man se en parallel til den anden problemstilling, idet den er et godt

3) William E. Connolly: Political science & ideology. Atherton press. New York 1967.

eksempel på ideologikritik eller ideologiafsløring af empiriske og forklarende teorier i den politiske videnskab.

Behandlingen af demokrati-elite problemet er tredelt. Udgangspunktet er de historiske forudsætninger for forsoningen af demokrati- og elitebegrebet. I anden del vil jeg skitsere hovedtrækkene i nogle moderne normative demokrati-teorier, der bygger på elitebegrebet, og i den sidste del gøres nærmere rede for kritikken af den demokratiske elitisme både med hensyn til de direkte normative teorier og de empiriske teories ideologiske implikationer.

Derefter vil jeg på grundlag af Connolly fremdrage de ideologiske elementer i magtelite-pluralisme debatten. Afslutningen vil især koncentrere sig om muligheden for og ønskeligheden af en øget ideologikritisk virksomhed i den politiske videnskab.

3. De historiske forudsætninger for teorien om den demokratiske elitisme

Omkring århundredskiftet blev der formuleret en række eliteteorier (Pareto, Mosca og Michels). Arsagerne til disse teories fremkomst på netop dette tidspunkt var mange, men det er sikkert væsentligt at se dem dels som en reaktion på de faktiske forhold i samfundet og dels som en reaktion mod tidligere politiske teorier specielt marxismen.⁴⁾

Samfundene omkring århundredskiftet var blevet fundamentalt ændret af den industrielle revolution. Det statslige bureaukrati var blevet betydeligt forøget, og masseorganisationer på en række områder var dukket frem samtidig med den demokratiske og socialistiske ideologis udbredelse. Begge disse ideologiers fremhævelse af de store befolkningsmassers indflydelse og betydning i den fremadskridende organisering af samfundet fik en række sociologer til at fremsætte eliteteorier, fordi de fandt en afgrundsdyb afstand mellem disse ideologiers beskrivelse af virkeligheden og de faktiske for-

4) Parry, ss. 15-29.

hold i samfundet. Den demokratiske ideologis påstand om et styre ved folkets ligelige deltagelse og ansvar svarede ikke til virkeligheden, der tværtimod viste, at magten i samfundet og dets organisationer var i hænderne på en lille organiseret minoritet (elite).

Eliteteoretikerne var overbeviste om deres teoriers videnskabelighed i modsætning til tidligere tiders metafysiske spekulationer, og i en vis forstand må man sige, at teorierne var i besiddelse af en videnskabelighed, idet de virkede som ideologiafsløringer, men på den anden side blev de senere selv ideologier for middel- og overklassen. Mens Marx i Det kommunistiske manifest havde sagt, at alle hidtidige samfund havde været klassesamfund, sagde Mosca, at hvilket styre man end har haft eller vil få, vil magten altid indehaves af en organiseret elite. Marx talte kun om klassesamfund i fortiden og nutiden og forudsagde et klasseløst samfund i fremtiden, hvorimod Mosca tillagde sin eliteteori evig gyldighed.

For Mosca og Pareto var demokrati forstået som befolkningens ligelige deltagelse i beslutningsprocessen en umulighed.⁵⁾ De regimer, som kaldte sig demokratiske, var ligesom alle andre styreformer i virkeligheden elitære, og man måtte afsløre dette, fordi demokratiet ellers ville føre til den rene socialisme. Moscas holdning til et repræsentativt "demokrati" undergår et ret betydningsfuldt skift.⁶⁾ I begyndelsen bekæmpede han demokratiet, både fordi det var en myte, og fordi det kunne føre til en socialistisk revolution i sidste instans. Senere anbefalede han direkte en repræsentativ regering, som den bedste sikring af politisk stabilitet og frihed, idet man derved havde et institutionelt middel til fornyelse af eliten. Demokrati forstået som frie valg, politisk lighed og majoritetsstyre ville stadig være en myte, men en gavnlig myte i et repræsentativt styre. Det var

5) Parry, s. 141.

6) Bachrach, ss. 10-18.

stadig eliten, der havde magten, uden at befolkningen havde effektive kontrolmuligheder, man ville blot i et sådant styre have sikret en åben elite.

Moscas forestillinger om elitens placering i et repræsentativt styre kan ses som grundlaget for den senere teori om den demokratiske elitisme. Eliteteorierne stillede problemet om demokratiets forhold til eksistensen af eliter, men forsoningen af de to begreber skete først efter at opfattelsen af demokratiet var blevet ændret.

3.1. J. A. Schumpeters omdefinering af demokratiet

Det første og betydeligste forsøg på en omdefinering af demokratiet, så det blev gjort forenligt med elitebegrebet, blev foretaget af J. A. Schumpeter i bogen: "Capitalism, Socialism and Democracy" fra 1942.⁷⁾

Den klassiske doktrin for demokratiet, som Schumpeter opfatter således:

"The democratic method is that institutional arrangement for arriving at political decisions which realizes the common good by making the people itself decide issues through the election of individuals who are to assemble in order to carry out its will." 8)

er blevet ubrugeligt i moderne tid, fordi begreberne som "et alment gode" og "en fælles vilje" har mistet deres mening. Den øgede indsigt i menneskets natur har efter Schumpeters opfattelse betydet en omvurdering af vælgernes rolle i et demokrati. Mens den klassiske demokrati-doktrin beskrev vælgeren som et rationelt, autonomt individ, har det 20. århundredes psykologi vist det meget begrænsede i vælgernes uafhængige vilje og evne til at forklare og drage klare rationelle slutninger. På trods af diskrepansen mellem den klassiske doktrin og virkeligheden forsøgte man at fastholde doktrinen i stedet for at tilpasse den til virkeligheden. Det skete især, fordi den har status af et re-

7) J. A. Schumpeter: Capitalism, Socialism and Democracy. Unwin university books, London 1966, ss. 250-83.

8) Schumpeter, s. 250.

ligiøst dogme og knyttes til bestemte betydningsfulde perioder i forskellige landes historie, men også fordi politikerne bruger doktrinen til at smigre masserne med, samtidig med at den giver gode muligheder for at unddrage sig ansvarlighed og bekæmpe modstandere i folkets navn.

Den stigende påvisning af det irrationelle i den menneskelige adfærd og begrænsningen i den brede befolknings virkelighedssans og ansvarlighedsfølelse måtte for Schumpeter føre til en anden karakterisering af de regimer, man normalt betegner som demokratiske.

I stedet for den indholdsbestemte klassiske doktrin foreslår Schumpeter en ren formel definition af demokratiet, demokrati som en politisk metode:

"The democratic method is that institutional arrangement for arriving at political decisions in which individuals acquire the power to decide by means of a competitive struggle for the people's vote." 9)

Med denne definition kan man efter Schumpeters mening skabe et effektivt kriterium for at skelne mellem demokratiske regeringer og andre styreformer. Vælgernes vigtigste funktion er at skabe en regering, i modsætning til den klassiske doktrins understregning af vælgernes deltagelse og stillingtagen til konkrete politiske problemer. Teorien lægger derudover vægt på lederskabets funktion og gør selve konkurrencen mellem forskellige elitehold om den politiske magt central for en identificering af demokratiet. Det politiske liv kan efter Schumpeters opfattelse bedst forstås ud fra en konkurrencemodell om magt og stillinger svarende til forståelsen af det økonomiske liv ud fra konkurrencen om profit, hvor beslutningerne i politikken og produktionen i økonomien er at betragte som biprodukter i forhold til kampen om magtpositioner og profit. 10)

4. Moderne eksempler på teorien om den demokratiske elitisme

Forsoningen af demokratiet med elitetanken er skredet

9) Schumpeter, s. 269.

10) Ibid., s. 282 og se Erik Rasmussen: Komparativ politik 1, Gyldendal, København 1968, ss. 240-241.

rask frem i det 20. århundrede. Schumpeters revidering af det klassiske demokratibegreb er et væsentligt led i denne proces, men kan ikke forklare hele forsoningens ubemærkethed og hurtighed.¹¹⁾ Bottomore mener, at der ligger en hel række almene faktorer bag.¹²⁾ Overalt er lederskab blevet tillagt øget betydning i de sidste 50 år, især på grund af de to verdenskrige og den internationale økonomiske kappestrid. Desuden har man hæftet sig ved forskellen mellem elitestyre i etpartistaterne og tilstanden i de såkaldte demokratiske samfund, hvor der er en konkurrence mellem flere eliter. Endvidere har det været fordelagtigt ud fra et snævert videnskabeligt synspunkt at betragte demokratiet som forskellige elitors konkurrence om befolkningens gunst, fordi man derved har kunnet analogisere til økonomien og opstille ret enkle modeller for politisk adfærd (jvf. Schumpeter og senere Anthony Downs).^{12a)}

En af begrundelserne for Schumpeter til at omdefinere demokratiet var, at den klassiske doktrins beskrivende elementer ikke svarede til virkeligheden. Derfor foreslog han en definition, der var i nøjere overensstemmelse med virkeligheden, men selv om intentionen var en forening af demokratibegrebet med de faktiske forhold i samfundet, kan man ikke udelukkende kalde definitionen beskrivende, den indeholder også et normativt element. Netop spørgsmålet om nogle af de moderne demokratiteorier og definitioner udelukkende er beskrivende og forklarende, eller de også indeholder normative elementer, har været et centralt punkt i demokratielite debatten, hvilket jeg nærmere vil behandle. Først vil jeg imidlertid gøre rede for hovedtræk i nogle moderne demokratiopfattelser, der er klart normative, og som falder ind under betegnelsen demokratisk elitisme.

11) Bachrach, s. 19.

12) Bottomore, ss. 99-100.

12a) Anthony Downs: An Economic Theory of Democracy, Harper & Row, New York, 1957.

4.1. Lederskabets betydning

Giovanni Sartori er en af de moderne politiske teoretikere, der har givet udtryk for tanker omkring demokratiet, som ligger i forlængelse af Schumpeters teori. I bogen "Democratic Theory" fra 1962¹³⁾ advarer han især imod mistillid til og frygt for eliten i et demokrati.¹⁴⁾ Tilsyneladende kunne eliter synes at være i modstrid med et system, der bygger på majoriteten og lighedsprincippet, men det behøver ikke at være tilfældet, hvis man kun opfatter majoritetsstyre som det, at majoriteten vælger den ledende minoritet eller elite og lighedsprincippet som teoretisk lige muligheder for at opnå magtpositioner¹⁵⁾. Eksistensen af eliter må ikke betragtes som en ufuldstændighed ved demokratiet, tværtimod er den ledende minoritet den bedste garant for det demokratiske system. Demokratiet er ikke truet af eliter eller lederskab, men derimod af en eventuel reaktion imod demokratisk lederskab, hvorved en udemokratisk modelite vil kunne komme til magten. Afgørende for et demokrati er ledernes kvaliteter og deres mulighed for en vis bevægelsesfrihed, hvorfor det er vigtigt at den demokratiske metode beskytter de politiske lederes autoritet ved at forhindre vælgerens indblanding i politikken mellem valgene.

Sartori stiller de her skitserede synspunkter i et noget mærkeligt forhold til den klassiske opfattelse af demokrati.¹⁶⁾ I modsætning til Schumpeter mener han ikke, at man skal erstatte den klassiske teori med en moderne mere realistisk teori. Man kan udmærket have to teorier for demokratiet på samme tid. De modsiger ikke hinanden, men den moderne teori, der lægger betydelig vægt på lederskabet,

13) Giovanni Sartori: Democratic theory, Wayne State University Press, Detroit 1962, omtalt i Parry ss. 147-48 og Bachrach ss. 39-42.

14) Samme, ss. 118-19.

15) Samme, ss. 115-16.

16) Samme, ss. 79-81 og ss. 125-27.

kan betragtes som en udvidelse og en komplementering af den klassiske. Sartori kalder sin moderne for deskriptiv, mens den klassiske teori betegnes som et ideal. På baggrund af hans klare udtalelser om, hvordan lederskabet i det moderne demokrati bør opfattes, mener jeg, det er forkert at betragte den moderne teori som kun deskriptiv, den er også normativ. Den klasiske teori som ideal er en fiktion, men sætter dog visse grænser for politikerne. Idealet kan dog også være farligt for demokratiet, hvis befolkningen kræver, at man forsøger at realisere det. Idealet er kun et ideal og bør vedblivende være det. Den ledende minoritets opgave er netop at forsøge at afholde masserne fra det, Sartori kalder perfektionisme, d.v.s. fra krav om at realisere idealet, så det ikke længere kun er et ideal, men også virkelighed.

Jeg har her fremdraget Giovanni Sartori som en moderne demokratisk teoretiker, der især understreger lederskabets betydning i det moderne demokrati, men andre normative teoretikere kunne også nævnes i denne forbindelse, f.eks. Karl Mannheim¹⁷⁾ og William Konrhauser.¹⁸⁾

4.2. Massernes deltagelse og betydning i demokratiet.

Det 20. århundredes politiske teori har været kendetegnet ved en faldende tro på den almindelige vælgers evner til at foretage et rationelt politisk valg. Schumpeters omvurdering af vælgeren skete især ud fra 30'ernes erfaringer og den øgede psykologiske indsigt i den menneskelige adfærd, mens moderne teoretikers manglende tilid til vælgerne efter den 2. verdenskrig især bygger på vælgeradfærdsundersøgelser. Disse iagttagelser af en ikke ubetydelig udbredt politisk apati har smittet af på deres normative demokratiteorier.

17) Bottomore, s. 98 i Karl Mannheim: Essay on Sociology of Culture.

18) William Kornhauser: The Politics of Mass Society, Routledge and Kegan Poul, London 1960.

Både Sartori ¹⁹⁾ og Kornhauser ²⁰⁾ ser den almindelige vælger som en dårlig informeret, ret uimodtagelig og uinteresseret person, der ikke er i stand til at tage politiske initiativer, og som er i besiddelse af en meget begrænset virkelighedssans og politisk ansvarlighedsfølelse. For Kornhauser betyder det, at mellemgrupperne får en stor betydning (de vil blive særskilt behandlet i næste afsnit). Disse mellemgrupper, d.v.s. diverse foreninger og interesseorganisationer, kan opfylde mange almindelige menneskers umiddelbare krav, give dem information og tage politiske initiativer på deres vegne. Sartori siger, ²¹⁾ at den politiske apati hverken skyldes mangel på information, fattigdom, analfabetisme eller mangel på muligheder for opøvelse i demokratisk praksis (f.eks. i foreninger og organisationer), men simpelt hen må tillægges en grundlæggende mangel på interesse, som ingen specielt kan bebrejdes. Selv om han ikke selv direkte udtrykker det, må man tolke dette i retning af, at mennesket for ham i virkeligheden ikke er et politisk væsen.

Det er på baggrund af disse antagelser, man skal se den kraftige understregning af eliternes betydning. Schumpeter udtrykte det ved at hævde, ²²⁾ at hvis der ingen eliter og opinionsledere fandtes, ville det store flertal af borgere befinde sig i en tilstand af håbløs uvidenhed og fordomme, og Sartori fortsætter tankegangen ved at sige, ²³⁾ at der er god grund til, at eliterne skaber og styrer opinionsdannelsen. Valgenes hovedfunktion er derfor heller ikke vælgernes inddragelse i den demokratiske proces, men selve udvælgelsen af egnede ledere. ²⁴⁾ Befolkningens deltagelse i de politiske beslutningsprocesser bliver betragtet som noget sekundært og i visse tilfælde værende farligt for elitens

19) Sartori, ss. 88-89.

20) Kornhauser, ss. 74-77 og Parry, ss. 146-47.

21) Sartori, s. 89.

22) Schumpeter, s. 262.

23) Citeret fra Parry, s. 147.

24) Se Schumpeter, s. 272 og Sartori, s. 125.

handlemuligheder. At de demokratiske systemers resultater har vist sig at være tilfredsstillende for folket (folk har fået deres interesser tilgodeset og har derfor stadig genvalgt eliter), bliver af flere taget som tegn på, at der virkelig foreligger et demokrati.²⁵⁾ Her er det værd at lægge mærke til, at interessebegrebet kun knyttes til det politiske systems outputs (materiel velfærd og sikkerhed), hvorimod den klassiske teori og kritikerne af den moderne opererer med et to-dimensionalt interessebegreb, hvilket vil blive nærmere omtalt senere.

4.3. Teorien om den sociale pluralisme (mellemgruppernes betydning).

William Kornhauser har i bogen: "The politics of mass society" fra 1960 udviklet en teori om mellemgruppernes betydning i et moderne demokrati.²⁶⁾ Schumpeter var ikke særlig opmærksom på de grupper, der var mellem massen og eliten og deres funktioner, hvorfor Kornhausers teori kan ses som en original videreudvikling af Schumpeters teori om demokratiet opfattet som en metode.

For Kornhauser er de moderne demokratier truet af totalitarisme på den ene side og massesamfundet på den anden side.²⁷⁾ Hvis der ingen grupper (frivillige foreninger og interesseorganisationer) fandtes mellem eliten og massen, ville borgerne være fuldstændig atomiserede uden informationer, sammenhold og muligheder for politiske initiativer. Mellemgrupperne kan umiddelbart opfylde borgernes interesser for en mere aktiv, men begrænset deltagelse i det offentlige liv samtidig med, at de beskytter den nationale elite for direkte pression fra massen. Mellemgrupperne kan betragtes som en slags buffer mellem elite og masse, dels ved at moderere, filtrere og afsvække massernes krav til den nationale elite,

25) Schumpeter, s. 256.

26) Refereret i Parry, ss. 146-47 og Bachrach, ss. 42-46.

27) Kornhauser, ss. 13-17.

og derved forhindre at de politiske autoriteter ikke bliver overanstrengt, og dels har de også den omvendte funktion at beskytte masserne for direkte indgriben og manipulation fra den nationale elites side. ²⁸⁾

I hver af disse foreninger og organisationer findes en elite, og konkurrencen mellem disse eliter anser Kornhauser for at være både kernen i demokratiet og den bedste garanti for dets fortsatte beståen. Desuden vil borgernes medlemskab af flere interesseorganisationer på én gang (overlappende medlemskab) forhindre tendensen til, at en enkelt gruppe får betydelig mere magt end andre.

Kornhauser karakteriserer massesamfundet således:

"Our conception of mass society involves the following major proposition: a high rate of mass behaviour may be expected when both elites and non-elites lack social insulation; that is, when elites are accessible to direct intervention by non-elites, and when non-elites are available for direct mobilization by elites." ²⁹⁾

og siger, at hans teori om den sociale pluralisme både indeholder elementer fra den aristokratiske kritik af massesamfundet fra det forrige og begyndelsen af dette århundrede og elementer fra den demokratiske reaktion mod det 20. århundredes totalitarisme. Det aristokratiske element består i påpegnelsen af faren for en masseintervention over for eliten og det demokratiske i massens muligheder for afskærmelse over for elitedomination og manipulation. ³⁰⁾

Bag teorien om den sociale pluralisme ligger den opfattelse, at det store flertal af borgere har en ret begrænset interesse- og forståelseshorisont, hvorfor de kun kan engageres i frivillige foreninger og interesseorganisationer med et nogenlunde snævert sigte (mennesket er ikke et politisk væsen), og det kan være farligt at de direkte konfronteres med eliten. Selv om teorien om mellemgrupperne som buffere er rettet både mod masseintervention over for eliten og elitedomination over for massen, forekommer det mig, at mellemgrupperne i højere grad kan virke som barrierer for og af-

28) Samme, ss. 227-38.

29) Samme, s. 43.

30) Samme, ss. 21-38.

ledning af massernes krav end forhindre elitens manipulation med massen.

5. Kritikken af den demokratiske elitisme.

Reaktionen mod forsoningen af demokratiet med elitebegrebet er et forholdsvis nyt fænomen (60'erne), når man ved, at Schumpeter allerede formulerede den moderne teori om demokratiet som metode i 1942.

En af de væsentligste anker mod den moderne teori har været, at den har brudt radikalt med de centrale elementer i det klassiske demokratibegreb, og at det er en meget betænkelig sag at benytte begrebet demokrati til at dække forhold, som ville være i modstrid med en ældre opfattelse af begrebet.³¹⁾ Det er interessant at se, at diskussionen om forholdet mellem demokrati og elite fører til et centralt problem i socialvidenskaben, som ikke blev fremdraget i debatten, nemlig i hvilket omfang man kan definere sine begreber efter egen fri vilje.

Afvisningen af den moderne teori beror ikke på en uenighed i opfattelsen af, hvorledes de moderne samfund faktisk ser ud.³²⁾ Forsvarerne af den klassiske demokratidoktrin anerkender de nye samfundsvidenskabelige undersøgelsers påvisning af en elite-masse struktur med en udbredt politisk apati, men understreger samtidig, at fordi de faktiske forhold ikke er i overensstemmelse med den klassiske teori, behøver man ikke at forkaste teorien, men burde snarere have stemplet samfundet som værende udemokratisk.³³⁾ Den empiriske tilstand i de nuværende såkaldte demokratier kan ikke bruges som en tilbagevisning af elementer i det klassiske ideal, specielt når den klassiske teori aldrig har været ment som en beskrivelse af noget eksisterende system, men som et sæt forskrifter for en ideal politik, som man skulle stræbe imod.³⁴⁾

31) Parry, s. 142.

32) Se f.eks. Bachrach, s. 7.

33) Samme, s. 33.

34) Jack L. Walker: A Critique of the elitist theory of democracy. APSR nr. 2 1966, ss. 285-95, her s. 289.

De demokratiske elitister har derimod tilpasset de normative elementer i den klassiske teori til de eksisterende forhold, hvorved de har dannet en teori, som synes at være beskrivende og forklarende, men som i virkeligheden er normativ, hvilket også gør teorien sværere at afsløre og dermed farligere.³⁵⁾

Kritikerne af den demokratiske elitisme er langt fra enige på alle punkter, selvom de alle tager deres udgangspunkt i dele af det klassiske demokratibegreb, hvorfor jeg ikke vil holde mig til en bestemt teoretiker, men derimod forsøge at finde fællestrækkene, samtidig med at jeg vil gøre opmærksom på de problemer, hvor der eksisterer en uenighed.

Forsvaret af den klassiske teori skal ikke opfattes som en tro på, at denne teori uden videre kan benyttes i det moderne samfund, men snarere som et forsøg på formulering af en demokratiopfattelse, som ligger i umiddelbar forlængelse af den klassiske tilpasset det moderne samfund.³⁶⁾ Det rejser også spørgsmålet, om man i det hele taget kan tale om en klassisk demokratiteori.

5.1. Massernes deltagelse og betydning i demokratiet.

Ved i den moderne demokratiske teori at lægge stor vægt på lederskabets betydning og kun se massernes deltagelse i demokratiet som noget sekundært bryder man med den klassiske teoris kraftige understregning af en vidtomspændende politisk deltagelse fra borgernes side som en vigtig forudsætning for demokratiet. Den klassiske teoris arvtagere ser alle borgeres aktive deltagelse i de politiske processer som det centrale i demokratiet. Deltagelse er ikke blot en ret, men nærmest en pligt, blandt andet fordi den bliver set som et middel til udvikling af borgernes personlige egenskaber og muligheder, uden hvilke demokratiet vil have svært ved at bestå.³⁷⁾ Bachrach og Walker hører til dem, der især understreger deltagelsen i de demokratiske processer som middel

35) Bachrach, s. 93.

36) Samme, ss. 93-101.

37) Se f.eks. Parry, ss. 150-51.

til personlig udvikling. Bachrach ³⁸⁾ taler om demokratiet som en form for self-development eller pædagogisk opdragelse, mens Walker ³⁹⁾ mener, at deltagelse vil medføre større viden og perspektiv, dybere forståelse og socialt ansvar hos borgerne.

Kritikerne af den demokratiske elitisme har påpeget, hvorledes nedvurderingen af den aktive politiske deltagelse i den moderne teori har medført en fundamental omvurdering af relationen mellem elite og masse i forhold til den klassiske teori. Mens det tidligere var antaget, at en af de vigtigste forudsætninger for demokratiet var en generel enighed blandt alle politisk aktive borgere om visse fundamentale værdier og procedurer, anser de demokratiske elitister en enighed om visse centrale værdier blandt eliterne som den væsentligste garanti for det demokratiske system. Eliteconsensus blev i den klassiske teori betegnet som en potentiel trussel mod systemet, mens den moderne teori ser den største trussel mod systemet fra masserne, især hvis de aktiviseres. ⁴⁰⁾

Fremhævelsen af den politiske deltagelse som væsentlig i demokratiet viser, at de radikale demokrater anser mennesket for at være et politisk væsen, hvis de rette forudsætninger i samfundet er til stede. ⁴¹⁾ Den nuværende politiske apati berettiger ikke til den slutning, de demokratiske elitister har draget, nemlig at mennesket er et upolitisk væsen, hvis energi og interesser især er centreret omkring den personlige, private sektor. En af de normative og empiriske eliteteoretikeres fejl er, at de ikke har forklaret, hvorfor den politiske apati er så udbredt, men snarere hæftet sig ved dens funktion i retning af smidiggørelse af det demokratiske system (fremmede for fleksibilitet og kompromisser). De radikale demokrater er ikke i tvivl om apatiens sammenhæng med grundlæggende forhold i samfundet, blandt an-

38) Bachrach, s. 4.

39) Walker, s. 288.

40) Se Bachrach, s. 1, 9, 26, 32 og Walker, s. 287.

41) Parry, s. 142.

det det manglende demokrati i samfundets subgrupper.⁴²⁾

Som allerede påpeget var nogle af de demokratiske elitister nærmest af den opfattelse, at værdien af det demokratiske system for masserne skulle måles ved graden, ved hvilken systemets outputs (sikkerhed, service og materiel hjælp) var til fordel for dem (den almene interesse realiseret). Også på dette punkt ser man, at den aktive deltagelse i de politiske processer spiller den centrale rolle for dem, der vil fastholde de væsentlige elementer i den klassiske teori, idet de fremfører et to-dimensionalt interessebegreb, hvor politisk interesse både ses som output (endemål) og som interesse i at deltage i beslutningsprocessen (middel til selvrealisering).⁴³⁾ Hvor kvalificeret eliterne end varetager massernes interesser, kan det aldrig blive substitut for individuel deltagelse i den politiske beslutningsproces.⁴⁴⁾

En af grundene til de demokratiske elitisters manglende understregning af den individuelle deltagelse hænger sammen med den snævre opfattelse af demokrati som en regeringsform for et helt samfund i modsætning til den klassiske opfattelse af demokrati som en fremadskridende proces, hvor stadig større befolkningsmasser bliver draget ind i beslutningsprocesser på alle planer i samfundet.⁴⁵⁾ De radikale demokrater ser et meget snævert begreb om politik bag den moderne teori og vil derfor have udvidet aktiviteterne for, hvad der normalt anses for at have politisk relevans.⁴⁶⁾ Både Bachrach og Bottomore anser en demokratisering af erhvervslivet for central, hvis man skal have inddraget større grupper i de demokratiske processer. Meget klart og skarpt stiller Bottomore følgende spørgsmål:

42) Se Walker, s. 289.

43) Bachrach, s. 5 og 95.

44) Parry, s. 157.

45) Bottomore, s. 106 og 102.

46) Bachrach, s. 74 og 96 og Parry, ss. 153-55.

"Kan vi antage, at en demokratisk styreform, som kræver selvstændig dømmekraft og aktiv medvirken i afgørelsen af vigtige samfundsspørgsmål af det enkelte individ, vil kunne blomstre, når det store flertal af befolkningen på et af tilværelsens vigtigste områder - det, der omfatter arbejde og produktion - er udelukket fra at tage del i beslutninger, som på afgørende måde påvirker deres liv?" 47)

som besvares benægtende. Bottomore mener, 48) at en demokratisering af det økonomiske liv i sidste instans må føre til en socialisering af produktionsmidlerne med en form for selvstyrende arbejdsråd, mens Bachrach er en del mere tilbageholdende i sine forslag om en dyberegående demokratisering af industrien. De hyppigst fremførte argumenter mod en demokratisering af arbejds- og produktionslivet har været, at levestandarden og effektiviteten vil falde, og at det ikke vil kunne lade sig gøre fuldt ud på grund af eksperternes særlige stilling. Den amerikanske politolog Robert Dahl, som er en af de fremtrædende repræsentanter for den moderne demokratiopfattelse, anerkender at spørgsmålet om medbestemmelse på arbejdspladsen er et vigtigt problem, men understreger samtidig, at med den stigende fritil vil arbejdspladserne få mindsket betydning i menneskenes liv, og at man skal passe på, at demokratiet ikke bliver trivialiseret. 49)

Sammenhængende med kravet om demokratisering af erhvervs- livet foreslår de radikale demokrater en decentralisering af den politiske beslutningsproces ved oprettelse af lokale og regionale organer med en betydelig selvstændig kompetence.

Som allerede omtalt tillagde Kornhauser grupperne mellem elite og masse en central bufferfunktion, men så dem også som vigtige instrumenter for inddragelse af befolkningen i det sociale liv. For de radikale demokrater er en demokratisering af det økonomiske liv mere væsentlig end mellemskudenes betydning for demokratiet, blandt andet fordi mange af disse foreninger og interesseorganisationer ikke har synderlig politisk relevans, selv om Bottomore dog siger, at de kan være

47) Bottomore, s. 107.

48) Samme, ss. 103-30.

49) Robert Dahl: The city in the future of democracy. APSR vol. LXI, dec. 1967, nr. 4, ss. 960-62.

egnede til opøvelse i demokrati. ⁵⁰⁾ Bachrach mener, at Kornhauser ser den sociale pluralisme primært som en barriere mod massernes rejsning mod eliten, mens ældre teorier om social pluralisme primært så den som en barriere mod magtkoncentration hos regeringseliten og vilkårlig udøvelse af magten fra ikke regerende eliter. ⁵¹⁾

5.2. Den demokratiske elitisme som ideologi for de bestående vestlige demokratier.

Bag de radikale demokraters kritik af de enkelte elementer i den moderne opfattelse af demokrati som en metode til udvælgelse af en national elite ligger en påstand om, at den moderne teori legitimerer magthaverne i de bestående vestlige systemer, som kaldes demokratier.

Ved at reducere demokratiet til fortrinsvis at være et sæt af procedureregler for udpegning af de politiske ledere, kommer man let til den slutning at demokratiet er den styreform, som eksisterer i de vestlige lande. ⁵²⁾ Denne tendens styrkes, når man især opstiller sine normative teorier for demokrati på grundlag af de eksisterende tilstande, således at de bestående forhold også bliver beskrevet som de ønskværdige tilstande. Der er i de moderne teorier en tilbøjelighed til især at hæfte sig ved det politiske systems behov og funktioner som helhed, i modsætning til idealerne om den politiske deltagelse set ud fra den enkelte borgers behov. Frihed, stabilitet og legitimitet sættes klart højere i værdimønstret end lighed og deltagelse, som var centrale i den klassiske teori og som de radikale demokrater forsøger at fastholde. ⁵³⁾ Demokratiet har derved ændret karakter fra en radikal doktrin til en konservativ politisk doktrin. ⁵⁴⁾ Det specielt farlige ved den moderne teori er de normative og empiriske elementers tætte integration, som betyder, at teorien

50) Bottomore, s. 110.

51) Bachrach, s. 43.

52) Samme, s. 24.

53) Parry, s. 152.

54) Walker, s. 288.

ser ud til og ofte giver sig ud for at være over ideologien, mens den i realiteten er rodfæstet i en ideologi med dyb mistillid til den almindelige borger og tro på, at de åbblerede eliter opretholder civilisationens værdier og demokratiet. ⁵⁵⁾ Den snævre definition af demokratiet svarer til de herskende elitors billeder af samfundet, hvorved den tilsyneladende videnskabelige teori tjener som et formidabelt forsvar for fastholdelse af den nuværende elitemasse struktur og kan være med til at forhindre udbredelsen af en anden opfattelse af demokratiet, nemlig defineret som den brede befolknings deltagelse i beslutningsprocesserne på alle planer i samfundet. Den moderne demokratiopfattelse kan egentlig ikke beskyldes for at være en status quo ideologi, idet den er i overensstemmelse med den magtkoncentrationstendens i det økonomiske og politiske liv, der sker i samfundet i disse år. ⁵⁶⁾

For de fleste moderne teoretikere er det repræsentative system et fuldt og færdigt system, som ikke har et ideal at blive målt i forhold til, mens man i ældre demokratiopfattelser altid holdt det direkte demokrati op som en standard i forhold til det bestående, hvilket betød, at man altid havde en kritisk instans at holde det bestående op imod. ⁵⁷⁾

5.3. Diskussionen af de moderne empiriske undersøgelser ideologiske implikationer.

Som allerede nævnt flere gange var den teori, som man klart måtte kalde en moderne normativ demokratiteori mere forklarende end eksplicit normativ. Den sigtede mere imod at beskrive og klassificere de nuværende demokratiske systemer, end at opstille normer for hvordan de burde være. Sammenhængende med kritikken af de eksplicitte normative demokratiteorier er flere empiriske undersøgelser og teorier vedrørende såkaldte demokratier blevet anklaget for at bygge på et demokratisk/elitistisk grundlag. Walker mener således, at der i

55) Bachrach, s. 93.

56) Bachrach, ss. 94-97.

57) Bottomore, s. 102.

i empiriske undersøgelser af blandt andet Berelson og Lipset ligger postulatet om, at en udbredt politisk apati kan være en fordel for et demokrati, og at en øget politisk aktivitet kan være farlig for demokratiet.⁵⁸⁾ Beskyldningen for at have indbygget normative elementer i teorierne er især blevet tilbagevist af Dahl⁵⁹⁾ og Medding,⁶⁰⁾ som begge siger, at kritikerne har blandet de normative og de beskrivende, forklarende teorier sammen. Dahl mener, at specielt Walker har fordrejet de empiriske teoretikers mere moderede, afbalancerede og komplekse formuleringer ved at sætte dem i en bås og hæfte betegnelsen demokratisk elitisme på dem. Desuden erklærer han sig langt fra tilfreds med de bestående forhold i samfundet særlig ikke den lave aktivitet, men tilføjer at kritikerne begår en alvorlig fejl ved ikke at skelne mellem forskellige former og kvaliteter af politisk aktivitet, idet ikke alle former for høj aktivitet er ønskværdig. Både Dahl og Medding indrømmer, at de fleste moderne teoretikere har været mere interesseret i at forklare og beskrive de nuværende politiske systemer end at opstille demokratiske normer, hvilket man kan kritisere dem for, men tilføjer at man må skelne mellem det at forsøge at forklare en ting og det at retfærdiggøre den. Grunden til, at man har forladt den klassiske teori (Dahl kalder det den populistiske teori⁶¹⁾), er at dens empiriske elementer ikke fortæller noget om den nuværende verden og ikke kan forudsige den menneskelige adfærd. Man har måttet søge andre forklaringer end den klassiske teoris empiriske antagelser på at de politiske systemer har overlevet og undgået at blive diktaturer, siger Medding, og ved at antage at en vis elite-consensus og konkurrence mellem forskellige eliter i øjeblikket konstitu-

58) Walker, s. 287.

59) Robert Dahl: Further reflections on "the elitist theory of democracy". APSR 1966. Ss. 296-305.

60) Peter Y. Medding: "Elitist" democracy: An unsuccessful critique of a misunderstood theory. The journal of Politics, vol. 31, 1969, ss. 641-54.

61) Robert Dahl: A preface to democratic theory. Phoenix books. Chicago 1964, ss. 34-62.

erer det vigtigste bolværk mod diktaturet, har man ikke sagt, at en udbredt deltagelse ikke også kan udfylde denne funktion, men blot at den ikke i øjeblikket gør det.

Hverken Dahl eller Medding har synderlig tillid til muligheden for at uddrage de implicitte vurderinger i de empiriske undersøgelser og giver udtryk for, at en diskussion af demokratiteori for at bære frugt må være en direkte diskussion om værdier qua værdier, i stedet for et forsøg på en afsløring af nogle empiriske undersøgelser og teorier.

Walker giver i et svar Dahl ret i, at det er en for grov forenkling at kalde en hel gruppe empiriske teoretikere for demokratiske elitister og medgiver, at det er en meget betænkelig og besværlig sag at identificere de dominerende implicitte vurderinger i en teori, men fastholder at deskriptive og forklarende teorier har normative konsekvenser ved at få folk til at drage normative konklusioner.⁶²⁾ Det er nogenlunde den samme tankegang man finder hos Bottomore,⁶³⁾ når han siger, at ethvert sociologisk begreb og enhver sociologisk teori får ideologisk magt igennem den indfyldelse de har på menneskenes tanker og handlinger. Det sker, fordi de altid vil henlede opmærksomheden på og fremhæve visse fænomener i samfundet og se bort fra andre og således påvirke mennesker til at forstå deres kår og fremtid på en måde fremfor en anden.

Den engelske filosof P. H. Partridge's konklusion med hensyn til den politiske teoris stilling i dag (efter at han har behandlet Schumpeters og Dahls syn på demokratiet) udtrykker det mere generelt, men meget rammende:

"The ambition to lay the foundations of an empirical science of politics is no doubt a very important intellectual influence; but the present trend is also critical: it expresses an ideological or philosophical standpoint of its own, an inclination to accept as inevitable, or at least as more rational than any alternative, the broad types of organization, the distri-

62) Jack L. Walker: A reply to "Further reflections of the elitist theory of democracy. APSR. 1966, ss. 391-92.

63) Bottomore, ss. 16-17.

bution of rights and roles, the methods of adjusting existing interests, which have by now come to define democracy in the Anglo-Saxon democracies. In short, as I have said before, the current feeling that there is no very persuasive alternative to the prevailing methods and orthodoxies of Anglo-American democracy is at least one of the reasons for the shortcomings (if shortcomings they are) of contemporary political theory." 64)

Der er ingen tvivl om, at Dahl har ret i sin kritik af Walkers noget unuancerede angreb på flere moderne empiriske teoretikere, men med hensyn til spørgsmålet om forholdet mellem empiriske teorier og deres eventuelle normative konsekvenser viser både Dahl og Medding en afgørende mangel på forståelse og indsigt. Det er selvfølgelig overfladisk rigtigt, at der er forskel på at forklare og at retfærdiggøre et fænomen, men det er samtidig værd at påpege, at en forklaring er bestemt af et mere eller mindre bevidst perspektiv, som igen er bestemt af et værdimønster. Ved ensidigt at forsøge at beskrive og forklare de bestående forhold (her visse karakteristika ved de såkaldte demokratier), uden dels at gøre rede for det perspektiv disse forhold bliver set under, og de værdier de bygger på, bliver den empiriske forskning meget let en simpel reproduktion af de bestående forhold, uden opmærksomhed på det beståendes forhold til fortid og fremtid, hvorfor det kan være et egnet redskab for de nuværende magthavere i deres forsøg på at fastholde de væsentlige samfundsstrukturer. Kendskab til de nuværende samfunds funktionsmåder er central både for dem, der stort set vil bevare de nuværende strukturer, og dem, der mere eller mindre vil ændre dem. En samfundsforskning, der kan give sig ud for at beskrive og forklare, hvorledes samfundet fungerer, uden samtidig dels at gøre rede for de samfundsmæssige interesser, der ligger bag beskrivelsen og forklaringen, og dels at vise hvorledes de nuværende forhold bevidst politisk kan ændres, vil i de fleste tilfælde blot betyde forskning, som de nuværende

64) P. H. Partridge: Politics, philosophy, ideology i Political philosophy edited by Anthony Quinton, Oxford 1968 ss. 32-52, her s. 52.

eliter kan bruge til at befæste og udbygge deres magtpositioner.

6. De ideologiske elementer i magtelite - pluralisme debatten i USA.

William E. Connolly har i en bog med titlen: "Political science & ideology" på glimrende måde vist, at magtelite - pluralisme diskussionen i USA specielt med C. Wright Mills ⁶⁵⁾ og Robert Dahl ⁶⁶⁾ kun kan forstås rigtig, hvis man ved siden af at betragte den som en diskussion om de faktiske magtforhold i USA, og hvorledes man undersøger disse, ser den som en ideologisk diskussion.

Det følgende vil hovedsagelig bestå i en redegørelse for Connollys hovedtanker.

Formålet med Connollys undersøgelse af de implicitte ideologiske elementer i de to magtteorier er ikke at afvise nogle af forklaringerne, men at vise at begge fungerer som ideologier, der ikke er blevet adækvat testet. ⁶⁷⁾ Det kan ikke lade sig gøre at fjerne de ideologiske elementer fra den politiske teori, hvilket betyder, at man må bringe den ideologiske dimension under bevidst kontrol. ⁶⁸⁾ Connolly mener, at politiske videnskabsmænd i de senere år har haft for lidt opmærksomhed henledt på de ideologiske elementer i deres egen forskning. Det er uheldigt, da en afklaring af de perspektiver, der ligger bag forskellige teorier er central for den interne kontrol og kritik af resultaterne i det videnskabelige miljø, men også fordi politiske videnskabsmænd efter Connollys opfattelse har en særlig forpligtelse til at påtage sig det

65) Specielt C. Wright Mills: The power elite. New York. Oxford university press 1956.

66) Robert Dahl: A preface to democratic theory. Chicago 1956 og A Critique of the ruling elite model. APSR jun. 1958, ss. 463-69 og Who Governs? Yale university press, 1961.

67) Connolly, s. 14.

68) Samme, s. 12.

besværlige men væsentlige job at undersøge adækvansen af de eksisterende ideologier og den nutidige relevans af alternative ideologiske rammer beregnet som hjælp for borgere og beslutningstagere i formuleringen og løsningen af de politiske problemer. ⁶⁹⁾

Connollys definition af en ideologi er central for hans problem og lyder således:

"Rather in this study an ideology is an integrated set of beliefs about the social and political environment. It purports to tell us how the system is organized, which desired goals can be promoted, what agencies and channels can most effectively be employed to forward the goals in the given setting, and what the required action will cost various groups in the short and long run in terms of status, power, happiness, wealth, and so on." ⁷⁰⁾

Ideologiproblemet for den politiske videnskabsmand dukker især op i situationer med utilstrækkelig empirisk viden hvor et ideologisk perspektiv (som man altid har) især vil assimilere den tilgængelige viden på en måde, der bevarer og beskytter dens centrale værdiers integritet. ⁷¹⁾ Magtanalyser er eksempler på problemer, hvor man ikke i øjeblikket er i stand til at underkaste de fremførte hypoteser strenge testprocedurer, hvorfor det ideologiske perspektiv bliver fremtrædende.

De to forklaringer af magtens fordeling i det amerikanske samfund: C. Wright Mills magteliteteori og Robert Dahls pluralismeteori kan ses som udtryk for henholdsvis en konfliktmodel og en konsensusmodel. Begge modeller kan i streng forstand ikke testes empirisk, men er plausible ud fra deres forudsætninger og fungerer som ideologiske billeder af samfundet for bestemte sociale grupper. ⁷²⁾

Det mest interessante i Connollys undersøgelse er hans påvisning af, hvorledes det ideologiske perspektiv har en kumulativ indflydelse på problemformuleringerne, ⁷³⁾ og så at sige styrer undersøgelserne hen i en retning, der bekræfter

69) Samme, ss. 2-3, 122, 140-42.

70) Samme, s. 2.

71) Samme, s. 11.

72) Connolly, ss. 11-12.

73) Samme, ss. 49-52.

perspektivernes grundantagelser. Perspektiverne har således indflydelse på de grundlæggende begrebsbestemmelser. Det er sikkert ingen tilfældighed, at Mills især betragter magt som et nul-sums begreb (magt er en knap værdi, hvis A's magt stiger vil B's proportionalt falde), hvilket bygger på konflikten som grundmodel, og at Dahl mere ser magt som et kollektivt produkt (som summen af samarbejde minus det, som forhindrer det), som bygger på konsensus som grundmodel. Mens Dahl understreger studiet af den formelle beslutningsproces og derved især lægger vægt på magten forstået som evnen til at opnå påtænkte resultater, ser Mills på andre aspekter af magten som f.eks. manipulationen og magten til at undgå at et problem bliver politiseret. Endvidere viser perspektivernes forskel sig i synet på den antciperede reaktions betydning for magtrelationerne. Dahl overser næsten problemet, hvorimod det spiller en ret central rolle i Mills teori. Begge er enige om, at der findes problemer, som ikke formuleres politisk, men Dahl mener ikke, at det er særlig mange, og at de vil ændre magtstrukturen, hvis de kommer frem og blev løst, mens Mills lægger stor vægt på neddæmpningen af de potentielle problemer, som for ham er med til at bevare elitens magt. Endelig viser det ideologiske perspektivs indflydelse sig ved valget af metode til identificering af eliteerne, hvor Mills benytter positionsmetoden og Dahl især beslutningsprocesmetoden.

Tilsammen udgør begge forfatteres begrebsbestemmelser og valg af aspekter på hvert trin i undersøgelserne et sæt af mere eller mindre bevidste strategiske beslutninger, der afspejler deres perspektiver, og som på en kumulativ måde skubber resultatet af undersøgelserne i den ønskede retning og derved forhindrer at grundværdierne i perspektiverne antastes af virkeligheden. Hvert enkelt skridt eller valg i undersøgelserne ser i sig selv fornuftige og ganske uideologiske ud, men danner tilsammen et ideologisk mønster eller et sæt af briller, hvorunder virkeligheden anskues. Connolly tolker Mills og Dahls forklaringer af den amerikanske magtstruktur som legitimering og kritik af visse samfundsgruppers aktivitet-

er i den politiske proces. Dahls billede af det amerikanske samfund er klart med til at styrke den offentlige tilfredshed med status quo, mens Mills billede kan være med til at skabe utilfredshed med de identificerede magteliters stilling.

7. Afslutning

Spørgsmålet om empiriske og forklarende teories ideologiske implikationer dukker op i begge hovedproblemer i artiklen. Der har igennem længere tid været en tendens i den politiske videnskab til at undlade direkte værdimæssige spekulationer omkring politiske fænomener, hvilket har betydet at værdiproblemet ofte er blevet tilsløret af en tilsyneladende "videnskabelighed". Alt for længe har man proklameret en teori om videnskabelig værdirelativisme i teorien uden at skænke de værdimæssige problemer en tanke i den forskningsmæssige praksis.

Derfor er de indledende forsøg, de såkaldte radikale demokrater og Connolly har gjort på at vise, at tilsyneladende uideologiske politiske undersøgelser har en ideologisk dimension meget vigtige. Da man kan tvivle på, at det foreløbig bliver "ligitimt" at beskæftige sig med makroteorier med et eksplicit værditeoretisk aspekt, må behandlingen af værdiproblemerne i den politiske videnskab i første omgang ske igennem afdækning af de implicitte værdier i de tilsyneladende "objektive, videnskabelige" teorier og undersøgelser. De "uideologiske" teorier og undersøgelser udgør langt den overvejende del af den videnskabelige litteratur, hvorfor det må være meget væsentligt med en systematisk optræning i at afdække de værdimæssige implikationer i disse teorier. Det er Connollys standpunkt, og jeg mener selv, at det er det eneste rigtige skridt på vejen mod en større bevidsthed om samfundsforskningens forhold til samfundet.

Connolly går for mig at se ikke videre end til at hævde, at alle forskere har et perspektiv, som er bestemmende eller influerende på deres forskningsresultater, uden at tage stil-

ling til hvilke perspektiver der er mest "objektive" eller "gyldige". Derved når han ikke længere end til Mannheims videnssociologiske dilemma, der siger, at al viden er social bestemt i vid forstand, og at forskellige sociale grupper nødvendigvis har forskellige modstridende perspektiver, hvorunder de ser samfundet, uden at man kan afgøre hvilket perspektiv, der er mere rigtigt end andre. Mannheim løser på en måde dette dilemma ved senere at hævde, at de intellektuelle kan hæve sig op over de sociale gruppeperspektiver og få en mere "objektiv" viden om samfundet end andre grupper, og det er næsten samme konklusion Connolly præsenterer, når han fremhæver de politiske videnskabsmænds specielle ansvarlighed over for samfundet, i kraft af den tid og viden, de har til at analysere forskellige sociale gruppers perspektiver og konstruere ansvarlige ideologier, som han definerer således:

"The idea of the responsible ideology stands as an intermediate ideal located between the irresponsible doctrine and the fully validated theory. Its purpose is to provide some coherence to human activities in those persisting situations of limited empirical control." 74)

Jeg vil ikke på forhånd afvise Mannheims konklusion, men mener, at man også må tage de mere marxistiske synspunkter ind i overvejelserne. Hvorvidt marxismen (evt. i en nyformulering) er objektiv og videnskabelig (i en anden forstand end vi positivistisk bruger disse ord) er for mig stadig et åbent spørgsmål. Hvis man fra begyndelsen på den ene side afviser marxismens videnskabelige intentioner og accepterer den borgerlige relativismes påstand om, at marxismen er en ideologi på linie med konservatismen eller på den anden side ganske ureflekteret accepterer marxismen som Samfundsvidenskaben, har man låst positionerne mellem en borgerlig og en marxistisk opfattelse af videnskaben fast, hvilket i hvert tilfælde er ufrugtbar i et studium af politik. Derfor må man tage den borgerlige og den marxistiske opfattelse af ideologifænomenet

74) Connolly, s. 154.

op til nærmere analyse og måske nydefinere ideologibegrebet i forlængelse af den marxistiske tradition som "falsk bevidsthed", hvis ideologianalyserne ikke skal havne i den rene relativisme, hvor alle perspektiver er lige gode.

Det moderne normative begreb for demokrati er et godt eksempel på det, Marcuse har kaldt en "endimensionalisering" af vore begreber. I den moderne teori ligger der ikke et ideal, som de politiske systemer kan måles i forhold til. De normative begrundelser for forkastelsen af den klassiske teori har været, at politikerne kunne bruge den til at tilsløre den politiske virkelighed, men også at der kunne brede sig en desillusionering over forholdene i velfærdssamfundene, hvis man fastholdt det klassiske ideal.

De moderne teoretikere har sikkert ret i, at det klassiske ideal kan bruges og stadig bliver brugt af politikerne som tilsløring af den politiske virkelighed og leflen for befolkningen. De radikale demokrater mener på den anden side, at fastholdelsen af et ideal betyder en stadig mulighed for korrigering og styring af det politiske system mod idealet, mens de ikke lader til at have øje for den klassiske teoris mulighed som tilsløring, hvorimod de kraftigt advarer mod den moderne teoris skjulte ideologiske fundament.

De radikale demokraters afsløring af de ideologiske elementer i megen moderne demokratiteori er væsentlig, men deres analyse og krampagtige fastholdelse af de centrale elementer i det klassiske demokratibegreb bliver alligevel lidt idealistisk, fordi de ikke i tilstrækkelig grad gør opmærksom på, hvilke sociale og økonomiske forudsætninger, der skal være til stede, for at et aktivt deltagelsesdemokrati kan fungere (Bottomore er en undtagelse). Både Bachrach og Walker er altfor umaterialistiske eller umarxistiske i deres analyser, selvom det dog skal indrømmes, at det også er vigtigt at foretage rene ideologianalyser ud fra et marxistisk synspunkt.

Litteraturliste:

- Peter Bachrach: The theory of democratic elitism. A critique.
Little, Brown and Company. Boston 1967.
- T.B. Bottomore: Elite og samfund. Nyt Nordisk Forlag. Arnold
Busch. København 1967.
- William E. Connolly: Political science & ideology. Atherton
press. New York 1967.
- Robert Dahl: A preface to democratic theory. Phoenix books.
Chicago 1964.
- Robert Dahl: Further reflections on "the elitist theory of
democracy", APSR 1966. Ss. 296-305.
- Robert Dahl: The city in the future of democracy, APSR 1967.
Ss. 960-62.
- William Kornhauser: The politics of mass society. Routledge and
Kegan Paul. London 1960.
- Peter Y. Medding: "Elitist" democracy: An unsuccessful critique
of a misunderstood theory. The journal of
Politics. 1969, ss. 641-54.
- Geraint Parry: Political elites. Allen and Unwin Ltd. London
1969.
- P.H. Partridge: Politics, philosophy, ideology i Political
philosophy, edited by Anthony Quinton, Oxford
1968.
- Erik Rasmussen: Komparativ politik I, Gyldendal, København 1968
- Giovanni Sartori: Democratic theory. Wayne state university
press. Detroit 1962.
- J.A. Schumpeter: Capitalism, Socialism and Democracy. Unwin
university books. London 1966.
- Jack L. Walker: A critique of the elitist theory of democracy.
APSR nr. 2, 1966. Ss. 285-95.
- Anthony Downs: An Economic theory of Democracy. Haper & Row
Publ., New York 1957.
- APSR: The American Political Science Review.